

สิทธิหรือหน้าที่เลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*

VOTING RIGHTS OR ELECTION DUTIES: CONSTITUTION OF THE KINGDOM OF THAILAND

ชานะ ทองนุ่น

Chavana Thongnun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: chavana.thon@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้กล่าวถึงการเลือกตั้งของประชาชนในการใช้สิทธิลงคะแนนเลือกผู้แทนเพื่อทำหน้าที่แทนในการปกครองแต่ละระดับของประเทศ การเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตยต้องเป็นการเลือกตั้งโดยเสรี เปิดโอกาสให้อิสระในการตัดสินใจทั้งผู้สมัครและผู้ออกเสียงต้องเป็นไปโดยบริสุทธิ์และยุติธรรมไม่มีการชี้นำหรือบังคับให้เลือก ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศแต่ในสภาพสังคมปัจจุบันย่อมเป็นไปไม่ได้ที่ประชาชนทุกคนจะทำหน้าที่บริหารประเทศพร้อม ๆ กัน จึงจำเป็นต้องเลือกผู้แทนเข้าไปบริหารประเทศและใช้อำนาจแทนประชาชน เนื่องจากอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนทุกคน โดยเลือกจากผู้ที่เหมาะสมส่วนรวม ช่วยเหลือสังคม และนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของผู้สมัครหรือพรรค วิธีการคัดเลือกผู้แทน คือ การเลือกตั้ง ในปัจจุบันมีคำถามเกิดขึ้น คือ การเลือกตั้งเป็นสิทธิหรือเป็นหน้าที่ จากการศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจากเดิม การเลือกตั้งเป็นสิทธิ ต่อมา มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติถึงการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ที่ประชาชนต้องปฏิบัติตาม โดยรัฐให้สิทธิแก่ประชาชนมีหน้าที่ออกไปใช้สิทธิใช้เสียงในการเลือกตั้ง ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้มีการนำเรื่องหลักสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ไว้เพื่อเป็นหลักประกันว่ารัฐจะรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และถูกตราขึ้นเพื่อเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยกำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย รัฐธรรมนูญจึงเปรียบได้ดังเสาหลักเป็นกลไกในการจัดระเบียบ กำหนดโครงสร้างอำนาจรัฐ และสร้างความเข้มแข็งแก่การปกครองเพื่อพัฒนาและแก้ไขวิกฤติของประเทศ

คำสำคัญ: สิทธิเลือกตั้ง, หน้าที่เลือกตั้ง, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

Abstract

This article discusses the election of the people to exercise their right to vote for representatives. To act on behalf of governing each level of the country. Democratic elections must be free. Allows freedom to make decisions for both applicants and voters. It must be pure and fair, without guidance or compulsion. People have the power to rule the country, but in today's society, it is impossible for all people to run the country at the same time. Therefore, it is necessary to elect representatives to run the country and exercise power on behalf of the people. Because sovereignty belongs to all people, their choice is for the public interest, social support, and policies to meet the needs of candidates or political parties, elected representatives. At present, there is a problem that the election is from the constitutional study of the kingdom of Thailand's Right to vote. Later, there was a change when the Constitution of the Kingdom of Thailand BE 2540 stipulated that elections were a duty that the people had to comply with. by the state giving rights to the people, having the duty to exercise their right to vote in elections. At present, the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 B.E. has introduced the principle of rights and liberties. Contains provisions on the rights and liberties of the Thai people as a guarantee that the State will recognize and protect the rights and freedoms of the people and was enacted as the supreme law in governing the country. Stipulating that sovereignty belongs to the Thai people's constitution is, therefore, like a pillar as a mechanism for organizing, determining the structure of state power, and strengthening the governance for developing and resolving the country's crises.

Keywords: Vote Right, Election Duties, Constitution of The Kingdom of Thailand

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีอำนาจทางการเมืองการปกครองมาจากประชาชน ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ “การเลือกตั้ง” การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองอย่างหนึ่ง โดยรัฐให้สิทธิแก่ประชาชนมีหน้าที่ออกไปใช้สิทธิใช้เสียงในการเลือกตั้ง เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ไว้เพื่อเป็นหลักประกันว่ารัฐจะรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยกำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้งที่ดีต้องประกอบด้วย ความบริสุทธิ์และยุติธรรม การสรรหาผู้แทนที่ดีเข้าไปในสภาและรัฐบาล กล่าวคือ ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจใน

การปกครองประเทศ จึงจำเป็นต้องเลือกผู้แทนเข้าไปบริหารประเทศและใช้อำนาจแทนประชาชน เนื่องจากอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนทุกคน โดยเลือกจากผู้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ช่วยเหลือสังคม และนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของผู้สมัครหรือพรรค เป็นการมอบอำนาจของปวงชนให้ผู้แทนเข้าไปใช้อำนาจแทนในการจัดตั้งรัฐบาลและตรากฎหมายเพื่อแก้ปัญหาของประชาชน เป็นการแสดงความเสมอภาคเท่าเทียมกันของประชาชนในการมีเสียงเท่ากัน ประชาชนมีความสามารถแสดงความคิดเห็นแบบเสรี และแสดงออกโดยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างเสรี รัฐต้องจัดการบริหารการไปใช้สิทธิเลือกตั้งให้มีประสิทธิภาพบริสุทธิ์ยุติธรรมและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งให้มากที่สุด (Uwanno, B., 2001) การไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นหัวใจที่สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งต้องดำเนินการไปตามขั้นตอนของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง ดำเนินไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม อย่างเสมอภาค ประกอบด้วยความอิสระ มีความเชื่อในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างโปร่งใส ตลอดถึงการรวมคะแนนด้วยความเป็นกลาง ปราศจากความลำเอียง จะเป็นการเลือกตั้งที่แท้จริง (ธีรยุทธ สมตน, 2555)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ถือว่าหัวใจสำคัญของการเมืองคือประชาชนจึงได้ปรับการเมืองให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศมากขึ้น ด้วยการเพิ่มสิทธิเสรีภาพให้ประชาชนในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งทำให้สิทธิและเสรีภาพนั้นมีผลเป็นจริงในทางปฏิบัติ ได้อธิบายคำว่า “สิทธิ” หมายถึง อำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย ส่วนคำว่า “เสรีภาพ” หมายถึง การที่บุคคลสามารถจะเลือกคิด ทำ พูด ตามความพอใจของตน และคำว่า “หน้าที่” หมายถึง กิจที่ควรทำ กิจที่ต้องทำ ซึ่งแตกต่างกันไปตามบทบาทของแต่ละคน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2538) ดังนั้น การคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของคนเราจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรตระหนักรู้ และจะต้องไม่ล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ซึ่งถือเป็นปกติของสังคมที่จะกำหนดสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของบุคคลว่าจะใช้ทำอะไรก็ได้ ตราบเท่าที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น โดยรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ตลอดจนหน้าที่ของประชาชนคนไทย จนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ก็ได้มีการนำเรื่องสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย บัญญัติไว้ในหมวด 3 มาตรา 25 - 49 กล่าวถึง การรับรองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ซึ่งการรับรองสิทธิและเสรีภาพ แบ่งได้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 สิทธิและเสรีภาพที่กระทบไม่ได้เลย ระดับที่ 2 สิทธิและเสรีภาพที่ กระทบได้ตามเงื่อนไขที่กำหนด และระดับที่ 3 สิทธิและเสรีภาพที่กระทบได้โดยไม่มีเงื่อนไข นอกจากนี้ ที่มาของหมวด 3 นี้ยังสืบเนื่องมาจากหลักการที่วางไว้ใน หมวด 1 บททั่วไป มาตรา 4 ที่บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อม ได้รับความคุ้มครองปวงชนชาวไทย ย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” ทั้งนี้ ตามหลักสากลสิทธิและเสรีภาพ หมายถึง “ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดและมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน” ดังนั้น

รัฐธรรมนูญส่วนใหญ่มุ่งความสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพมากกว่าหน้าที่ของปวงชนชาวไทย เนื่องจากบริบทเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ ถือเป็นแก่นและรากฐานที่สำคัญของการเมือง และการปกครอง อันเป็นสาระหลักแห่งรัฐธรรมนูญ (ราชกิจจานุเบกษา, 2560)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารประเทศ โดยการใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นกระบวนการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ตามมาตรา 68 บัญญัติไว้ว่า “บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง” ซึ่งหมายความว่า การเลือกตั้งไม่ใช่เป็นเฉพาะสิทธิของประชาชนที่จะแสดงออกทางการเมืองด้วยการไปหย่อนบัตร แต่ยังถือเป็นหน้าที่ของพลเมืองดี จึงเป็นการบังคับโดยกฎหมายให้มีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะได้มีการเล็งผลแล้วว่าถ้าประชาชนไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองก็จะทำให้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยล้มเหลวได้ รัฐธรรมนูญจึงบัญญัติไว้ให้เป็นหน้าที่ ซึ่งหมายความว่า เป็นทั้งสิทธิและเป็นทั้งหน้าที่ในเวลาเดียวกัน และในกรณีที่บุคคลไม่ไปเลือกตั้งและไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งได้ ย่อมเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ เช่น อาจจะเสียสิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือเป็นวุฒิสมาชิก หรือเสียสิทธิในการที่จะเข้าชื่อกันห้าหมื่นเพื่อเสนอร่างกฎหมายในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2549) การใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทย วุฒิสภา ผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้บริหารท้องถิ่นอื่น ๆ ด้วยการให้ประชาชนออกเสียงเลือกบุคคลที่เห็นสมควร ซึ่งคุณสมบัติของผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้ง การเลือกตั้งจัดขึ้นภายใต้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วไป (Universal Suffrage) ข้อกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ได้แก่ 1) มีสัญชาติไทยโดยกำเนิด หรือแปลงสัญชาติเป็นไทยมาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี 2) มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีในวันเลือกตั้ง 3) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน นับถึงวันเลือกตั้ง และ 4) ต้องไม่มีลักษณะต้องห้าม คือ ต้องไม่เป็นพระสงฆ์ สามเณร นักพรตหรือนักบวช ต้องไม่อยู่ในระหว่างเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง และไม่ถูกคุมขังด้วยหมายของศาลหรือคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย (WeWatch Thailand, 2564) ดังนั้น สิ่งที่ประชาชนทำได้ตามกรอบแห่งรัฐธรรมนูญ และกฎหมายเลือกตั้ง คือ การไปใช้สิทธิเลือกตั้งจะแสดงออกแล้วแต่ใจท่านปรารถนา จะเลือกพรรคใด เลือกใคร หรือการงดออกเสียง (ทศพล ทรรศนกุลพันธ์ ประชาไท, 2564) จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องสิทธิเลือกตั้งหรือหน้าที่เลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น มีความเสมอภาค การวิพากษ์วิจารณ์ การคัดค้านและประท้วงเพื่อธำรงไว้ซึ่งความถูกต้องตามหลักนิติธรรมและความยุติธรรม เพื่อปกป้อง พิทักษ์ไว้ซึ่งผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ บ้านเมือง และให้ประชาชนมีความตื่นตัว ตระหนักในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนการพัฒนากระบวนการปกครองแบบประชาธิปไตยต่อเนื่องและยั่งยืน

การใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

จากการศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตอระบบการเลือกตั้งของประเทศไทยในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยอาศัยรัฐธรรมนูญเป็นกลไกที่สำคัญ พบว่าการเลือกตั้งเป็นกระบวนการหนึ่งในการปกครองไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการปกครองใดก็ตามย่อมเกิดขึ้นได้เป็นการสร้างความชอบธรรมของผู้ปกครองในการปกครอง แต่หากการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยต้องแสดงเจตนารมณ์ของประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่มีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของประชาชน และต้องประกอบไปด้วยหลักการพื้นฐานของการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยได้สรุปการใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (เกษมา เดชรักษา และชุตีพงศ์ สมทรัพย์, 2561) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

รัฐธรรมนูญ	หมวด	เนื้อหา	การใช้สิทธิ/หน้าที่เลือกตั้ง
-รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475	- หมวด 2 มาตรา 15	- บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการโดยการเสียภาษีและอื่น ๆ ภายในเงื่อนไขและตามที่กฎหมายบัญญัติ	- การกล่าวถึงสิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยามไว้ในรัฐธรรมนูญโดยรวมไว้ในส่วนของ “สิทธิ และหน้าที่ของชนชาวสยาม”
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492	- หมวด 4 มาตรา 50	- การใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออกเสียงประชามติ บุคคลมีหน้าที่ต้องกระทำโดยสุจริต และมุ่งประโยชน์ส่วนรวม	- การกล่าวถึงสิทธิที่พึงปฏิบัติในการใช้สิทธิเลือกตั้งตามประชามติ และกระทำโดยสุจริต และมุ่งประโยชน์ส่วนรวม
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511	- หมวด 4 มาตรา 49	- การใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออกเสียงประชามติ บุคคลมีหน้าที่ต้องกระทำโดยสุจริตและมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวม	- การกล่าวถึงการใช้สิทธิเลือกตั้งตามประชามติ และกระทำโดยสุจริต และมุ่งประโยชน์ส่วนรวม
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517	- หมวด 4 มาตรา 58	- การใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิออกเสียงประชามติ บุคคลมีหน้าที่ต้องกระทำโดยสุจริต	- การกล่าวถึงการใช้สิทธิเลือกตั้งตามประชามติ และโดยสุจริต และมุ่งประโยชน์ส่วนรวม
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519	- มาตรา 9	- บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ และมีหน้าที่ป้องกันประเทศและปฏิบัติตามกฎหมาย	- การกล่าวถึงหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ และตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521	- หมวด 4 มาตรา 46	- บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ	- การกล่าวถึงหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ และตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534	- หมวด 4 มาตรา 51	- บุคคลมีหน้าที่ที่จะใช้สิทธิในการเลือกตั้งโดยสุจริต	- การกล่าวถึงหน้าที่ของชาวไทยที่พึงปฏิบัติในการใช้สิทธิเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญ	หมวด	เนื้อหา	การใช้สิทธิ/หน้าที่เลือกตั้ง
			ตามประชาชาติ และกระทำโดยสุจริต
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2538	- หมวด 4 มาตรา 50	- บุคคลมีหน้าที่ที่จะใช้สิทธิในการเลือกตั้งโดยสุจริต	- การกล่าวถึงหน้าที่ของชาวไทยที่พึงปฏิบัติในการใช้สิทธิเลือกตั้งตามประชาชาติ และกระทำโดยสุจริต
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540	- หมวด 4 มาตรา 68	- บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	- การกล่าวถึงหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และหน้าที่ของพลเมืองดีจึงเป็นการบังคับโดยกฎหมายให้มีส่วนร่วมทางการเมือง
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550	- หมวด 4 มาตรา 72	- บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ และรักษาผลประโยชน์ของชาติ	- การกล่าวถึงหน้าที่ของปวงชนชาวไทยที่พึงปฏิบัติในการใช้สิทธิเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย และรักษาประโยชน์ของชาติ
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560	- หมวด 4 มาตรา 50	- บุคคลมีหน้าที่ (7) ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ	- การกล่าวถึงหน้าที่ของชาวไทยที่พึงปฏิบัติในการใช้สิทธิเลือกตั้งและอำนาจอธิปไตยที่มีสิทธิเสรีภาพเสมอภาค “ประชาธิปไตยคือการเลือกตั้ง”

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า ประชาชนต้องมีสิทธิในการเรียนรู้ รับรู้ และเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้ถึงสิทธิ กล่าวคือ การเลือกตั้งไม่ใช่เป็นเฉพาะสิทธิของประชาชนที่จะแสดงออกทางการเมืองด้วยการไปหย่อนบัตร แต่ยังถือเป็นหน้าที่ของพลเมืองดีเป็นการบังคับโดยกฎหมายให้มีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้น หน้าที่ของประชาชนที่พึงปฏิบัติในฐานะเป็นพลเมืองของประเทศคือ การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ตามระบอบประชาธิปไตยเป็นหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ และรักษาผลประโยชน์ของชาติ และมีการใช้สิทธินั้นโดยไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ และประชาชนเป็นสำคัญ พร้อมทั้งพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

การใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรไทย

การเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรคือ การเลือกตั้งทั่วไป ทั้งการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) และการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) ในช่วงเวลาเดียวกันกับการเลือกตั้งทั่วไปที่จัดขึ้นในประเทศไทย เพียงแต่เป็นการจัดการเลือกตั้งนอกประเทศไทย โดยมีสถานเอกอัครราชทูต/สถานกงสุลใหญ่เป็นผู้จัดการเลือกตั้งให้คนไทยทุกคน ที่มีสิทธิเลือกตั้งใน

ประเทศไทย สามารถไปใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรได้ที่สถานเอกอัครราชทูต/สถานกงสุลใหญ่

คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ประกอบด้วย 1) เป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือมีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี 2) เป็นผู้มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง และ 3) เป็นผู้มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่า 90 วัน นับถึงวันเลือกตั้ง

การลงทะเบียนใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร ประกอบด้วย 1) ลงทะเบียนก่อนการเลือกตั้งอย่างน้อย 30 วัน 2) ในกรณีที่พำนักอยู่ในต่างประเทศ ลงทะเบียนได้ที่สถานเอกอัครราชทูตฯ ในกรณีที่ยังอยู่ในประเทศไทย (แต่จะเดินทางไปต่างประเทศในช่วงการเลือกตั้ง) ลงทะเบียนได้ที่สำนักทะเบียนท้องถิ่น หรือ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง จังหวัด (กกต. จังหวัด) โดยท่านต้องกรอกแบบคำร้องลงทะเบียนขอใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรตามข้อ ต่อไป

การยื่นคำร้องลงทะเบียนขอใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร ประกอบด้วย การยื่นแบบคำร้องขอใช้สิทธิเลือกตั้งฯ พร้อมเอกสารแสดงตน ได้แก่ หนังสือเดินทาง หรือ บัตรประชาชนไทย (ที่มีเลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก) โดยขอลงทะเบียนด้วยตนเอง หรือทางโทรสาร หรือทางไปรษณีย์มายังสถานเอกอัครราชทูตฯ

การลงคะแนนใช้สิทธิเลือกตั้ง ประกอบด้วย โดยทั่วไปสถานเอกอัครราชทูตฯ ใช้วิธีการลงคะแนนทางไปรษณีย์ โดยจะจัดส่งบัตรเลือกตั้งพร้อมซองส่งกลับและเอกสารประกอบให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งฯ ทางไปรษณีย์ หลังจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งฯ กากบาทลงคะแนนแล้ว ให้จัดส่งบัตรเลือกตั้งพร้อมหลักฐานแสดงตน (สำเนาหนังสือเดินทางหรือบัตรประจำตัวประชาชนไทย) มายังสถานเอกอัครราชทูตฯ ภายในระยะเวลาที่กำหนด (สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน, 2564)

สิทธิเลือกตั้งหรือหน้าที่เลือกตั้ง

การเลือกตั้ง (Election) คือ รูปแบบหรือวิธีการของการปกครองในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนซึ่งใช้ในการสรรหาบุคคลเพื่อไปดำรงตำแหน่งทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเมืองระดับชาติหรือการเมืองท้องถิ่น โดยวิธีการที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามกฎหมายหรือกติกาของรัฐได้ไปใช้สิทธิเลือกผู้แทนของตนเองไม่ว่าจะเป็นไปในลักษณะบุคคลเดียว หรือ คณะบุคคล หรือเป็นการเลือกจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมือง ดังนั้น การเลือกตั้งคือ การได้มาซึ่งผู้แทนราษฎร โดยใช้เสียงข้างมากที่เกิดจากการสร้างความชอบธรรม (Legitimacy) (Dahl, R. A., 1971) ให้แก่ผู้แทนในการใช้อำนาจในทางการเมือง ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยไม่ใช่มีเพียงแคการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่หากว่าการเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตยนั้นควรต้องยึดตามหลักการการเลือกตั้งต้องประกอบด้วย 1) ความเป็นอิสระ

(free) หมายถึง การที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง มีอิสระในการเลือกผู้สมัครโดยปราศจากการถูกข่มขู่หรือด้วยอิทธิพลใด ๆ 2) มีการจัดเลือกตั้งอย่างยุติธรรม (fair) 3) มีการแข่งขัน (competitive) 4) มีความสุจริตในการเลือกตั้ง (honest) และ 5) มีระยะเวลา (periodic) ที่กำหนดไว้อย่างแน่นอน (Samuel P. Huntington, 1991)

ระบบการเลือกตั้งของประเทศไทย

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ในรูปแบบรัฐสภา (Parliamentary System) ซึ่งได้นำระบบการเลือกตั้งในสวนของฝ่ายนิติบัญญัติ มาใช้โดยได้มีระบบและวิธีการที่แตกต่างกันไปในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ภายใต้เงื่อนไขของรัฐธรรมนูญที่บังคับใช้ในเวลานั้น ๆ กำหนด โดยในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในแต่ละรูปแบบจะมีระบบการเลือกตั้งในสวนของฝ่ายนิติบัญญัติจะถูกแบ่งออกเป็น 3 ระบบหลัก คือ (จันทร์านุช มหากาญจนะ, 2559)

1. ระบบเสียงข้างมาก (Plurality Majority System: PM) เป็นระบบการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นเริ่มแรกในประเทศอังกฤษคือ การเลือกตั้งตามเสียงข้างมาก สวนมากจะแบ่งอาณาเขตของประเทศออกเป็นหลาย ๆ เขตการเลือกตั้ง โดยผู้สมัครสามารถสมัครรับเลือกตั้งเพียงแค่เขตเดียว และผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องเป็นราษฎรที่อยู่ในเขตเลือกตั้งนั้นเท่านั้น ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งคือผู้สมัครที่ได้คะแนนเสียงมากที่สุดในเขตเลือกตั้งเขตหนึ่ง ๆ โดยสอดคล้องกับหลักการที่เรียกว่า “หนึ่งคนหนึ่งเสียง”

2. ระบบกึ่งสัดส่วน (Semi Proportional Representative System: SPR) เป็นการเลือกในเขตเลือกตั้งหนึ่งมีผู้แทนได้หลายคน แต่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหนึ่งคนสามารถเลือกผู้สมัครได้เพียงคนเดียว ผู้สมัครที่ได้คะแนนสูงสุดเรียงตามลำดับจนครบจำนวนผู้แทนที่สามารถมีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น เรียกว่า ระบบ “Single Vote: SV”

3. ระบบผสมแบ่งเขตกับสัดส่วน (Mixed System)

3.1 ระบบผสมแบบเสียงข้างมาก (Mixed Member Majoritarian System: MMM) ระบบที่จัดสรรผู้ชนะในเขตเลือกตั้งจะขึ้นอยู่กับสัดส่วนคะแนนเสียงที่พรรคการเมืองได้รับจากระบบบัญชีรายชื่อในเขตนั้น โดยคะแนนจากบัญชีรายชื่อของพรรคจะถูกนำไปชดเชยให้สัดส่วนที่เสียไปของพรรคการเมืองในระดับเขต โดยมีแบบคู่ขนานระหว่างการแบ่งเขตและสัดส่วน ในระบบนี้การจัดสรรที่นั่งของผู้สมัครในระบบเขตเลือกตั้งและระบบสัดส่วนจากบัญชีรายชื่อของพรรคจะเป็นอิสระจากกัน โดยไม่นำคะแนนจากระบบเลือกตั้งสองระบบมาคิดรวมกัน และไม่มีการชดเชยคะแนนเพื่อให้ที่นั่งที่พรรคการเมืองได้รับสะท้อนสัดส่วนคะแนนที่แท้จริงของพรรคการเมืองจากระบบบัญชีรายชื่อ โดยระบบนี้ถูกคิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องของระบบการเลือกตั้งแบบอื่น ๆ โดยแบ่งวิธีการได้มาซึ่งผู้แทนราษฎรออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ แบบแบ่งเขตและแบบบัญชีรายชื่อ

3.2 ระบบจัดสรรปันส่วนผสม (Mixed Member Apportionment system-MMA) เป็นระบบการเลือกตั้งที่ถูกหยิบยกนำมาเป็นวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเป็นการนำคะแนนจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบแบ่งเขตเลือกตั้งมาคำนวณหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมือง ซึ่งเป็นการเลือกตั้งแบบใหม่โดยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิเลือกได้ เฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งโดยระบบนี้ถูกนำมาเป็นระบบการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

หลักการของสิทธิกับหน้าที่เรื่องการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองโดยประชาชนซึ่งถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในประเทศต่าง ๆ ทั่วทุกมุมโลกเป็นระบอบการปกครองที่มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน และได้พัฒนามาจนถึงปัจจุบัน ในด้านหลักประชาธิปไตยเป็นหลักการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองโดยการดำเนินการต่าง ๆ ที่ต้องการการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจของประชาชนตามการปกครองในระบบประชาธิปไตย ดังนั้น การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นการปกครองระบอบเดียวที่ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย ประกอบด้วย 1) ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย รัฐบาลได้อำนาจมาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน 2) การเลือกผู้แทนในสังคมสมัยใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนต้องเป็นการเลือกที่บริสุทธิ์ยุติธรรมโดยประชาชนสามารถไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างอิสระ 3) ให้ความสำคัญแก่แนวคิดที่แตกต่าง ร่วมกันแก้ไขปัญหาและตัดสินใจทางการเมืองร่วมกัน 4) เชื่อในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ การแสดงความคิดเห็น การออกเสียงการเลือกตั้ง 5) ไม่เลือกปฏิบัติบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียม 6) มีการตรวจสอบการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน 7) ตัดสินใจหรือปฏิบัติตามเสียงข้างมาก 8) ประชาชนมีความเสมอภาคโดยเฉพาะด้านกฎหมาย และมีโอกาสเท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ 9) ประชาธิปไตยอยู่บนพื้นฐานและหลักการของเสรีนิยม 10) ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยที่รัฐบาลเป็นผู้ให้หลักประกันและคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพ 11) รัฐบาลให้หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรมไม่ใช่อำนาจตามอำเภอใจ 12) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศผ่านกลไกต่าง ๆ หรือใช้สิทธิที่จะแสดงบทบาทต่าง ๆ ได้โดยตรง และ 13) รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อประชาชนที่จะแสดงความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ต่อรัฐบาลรวมถึงมีสิทธิ์เปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่กำหนดได้ จะเห็นได้ว่า ลักษณะสำคัญที่ประชาชนในสังคมประชาธิปไตยพึงได้รับ และเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมจำเป็นต้องรับรู้และทำความเข้าใจเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข (อมร รักษาสัตย์ และคณะ, 2539)

หลักสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญ

เป็นหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยและเป็นสิ่งที่ควบคู่มากับการกำเนิดของรัฐธรรมนูญสำหรับประเทศทั้งหลายที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยในโลก เพราะการมีรัฐธรรมนูญนั้นก็ด้วยมีเจตนารมณ์เพื่อที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตลอดจนความเสมอภาคของบุคคล ดังจะเห็นได้จากคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของประเทศฝรั่งเศส ปี ค.ศ. 1789 ข้อ 16 ที่กำหนดว่า “สังคมใดไม่มีการให้หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพหรือไม่มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตย จะถือว่าไม่มีรัฐธรรมนูญไม่ได้” และหลักการดังกล่าวนี้ได้กลายเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ยอมรับกันทั่วไป (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2547) แนวความคิดเรื่องการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญ เป็นแนวความคิดที่มาจากตะวันตกเป็นสำคัญอันเป็นผลมาจากการพัฒนาการของกระบวนการเรียกร้องของกลุ่มต่าง ๆ ที่อ้างความชอบธรรมของประโยชน์นั้น ๆ ว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) โดยมีพื้นฐานในการสนับสนุน ความชอบธรรมในการใช้สิทธิมาจากแนวความคิดเรื่อง “สิทธิธรรมชาติ” ที่สืบเนื่องมาจาก “กฎหมายธรรมชาติ” (Natural Law) และได้พัฒนาแนวความคิดดังกล่าวในบริบททางกฎหมายมาเป็นแนวคิดทาง การเมือง ซึ่งเป็นการกล่าวอ้างเพื่อเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ อิสรภาพและความเสมอภาค (คณะกรรมการศึกษาแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2549)

สิทธิและเสรีภาพ โดยพื้นฐานของสังคมไทยก่อนอื่นต้องทำให้ประชาชนได้มีความรู้และเข้าใจในคำว่า “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” โดย “สิทธิ” หมายถึง สิ่งที่เป็นประโยชน์และความถูกต้อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างเดียวกันไม่ได้ เพราะมีฉะนั้นแล้วบางคนจะคิดว่าเมื่อตนเองมีสิทธิแล้วย่อมทำการใดตามสิทธิที่ตนเอง มีอยู่ก็ได้เพราะเป็นประโยชน์สำหรับตน ทั้งที่การใช้สิทธิในเรื่องนั้นอาจเป็นโทษโดยการไปละเมิดสิทธิของผู้อื่นได้เช่นกัน ทั้งนี้ประโยชน์ต้องมาพร้อมกับความถูกต้อง จึงเป็นหลักการที่เรียกว่า “สิทธิ” สำหรับคำว่า “เสรีภาพ” หมายถึง ลักษณะของการแสดงออกของบุคคล หรือการปฏิบัติตามสิทธิที่ตนมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพในการพูด การเขียน หรือเสรีภาพ ในด้านการแสดงออก แต่เสรีภาพดังกล่าวนี้ก็ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของสิทธิด้วย กล่าวคือ ต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือประโยชน์สาธารณะด้วย จึงเห็นได้ว่า เรื่องสิทธิและเสรีภาพต้องไปด้วยกันเสมอ แต่ต้องอยู่ในขอบเขตรวมทั้งเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์และความถูกต้องด้วย ไม่ใช่ว่าบุคคลใดจะมีเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้และไม่ใช่ว่าจะมีแต่เสรีอย่างเดียวกันแต่ต้อง เป็นเสรีภาพด้วย ซึ่งปัจจุบันนี้สังคมไทยยังขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องสิทธิ และเสรีภาพด้วยเหตุผลในหลาย ๆ ประการดังต่อไปนี้ (กองบรรณาธิการ สำนักกฎหมาย, 2554)

1. คนในสังคมยังขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่องสิทธิและเสรีภาพ คือสิทธิที่จะกระทำโดยมีขอบเขต มีความถูกต้องในการที่จะไม่ทำละเมิดในสิทธิที่ผู้อื่นมีอยู่รวมทั้งไม่ละเมิดต่อสิทธิที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือต่อส่วนรวมด้วย

2. คนในสังคมได้ถูกสอนมาว่าในเมื่อคุณมีสิทธิแล้วคุณก็ต้องมีหน้าที่ ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวถูกส่วนหนึ่งแต่ก็ไม่ได้ถูกทั้งหมด แม้ว่าสิทธิ คือ สิ่งที่เป็นประโยชน์และความถูกต้อง แต่ก็ยังเป็นหน้าที่ที่บุคคลอื่นและองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามาให้ความคุ้มครองส่งเสริม และสนับสนุน เพราะว่าเรื่องสิทธิเป็นทั้งสิทธิปัจเจกบุคคลกับสิทธิที่เป็นเรื่องของเชิงนโยบายโครงสร้าง เช่น นโยบาย ระบบโครงสร้าง วิถีคิด ซึ่งองค์กรภาครัฐ หรือหน่วยงานของรัฐที่มีงบประมาณ มีกำลังคน ต้องเข้ามาส่งเสริม สนับสนุน และให้ความคุ้มครองตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

3. หลักความเป็นธรรมโดยกฎหมาย เป็นหลักการในระบบนิติรัฐและนิติธรรม ที่ทำให้เกิดความเป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมายเรื่องสิทธิเป็นเรื่องที่มีอยู่ในสังคมไทยมาแต่ดั้งเดิมคือ เรื่องของคุณธรรม จริยธรรม หลักความเป็นธรรม

4. หลักความเสมอภาค การจะมีแต่เพียงสิทธิและเสรีภาพนั้นถือว่า ยังไม่เพียงพอ แต่จะต้องคำนึงถึงหลักความเสมอภาคร่วมด้วย เพราะหลักความเสมอภาคเป็นหลักการพื้นฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรอง และคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยมิต้องคำนึง ถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด

ดังนั้น สิทธิและเสรีภาพเป็นหลักการตามกฎหมาย เป็นหลักการในระบบนิติรัฐและนิติธรรม ที่ทำให้เกิดความเป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมายจริง ๆ แล้ว เรื่องสิทธิเป็นเรื่องที่มีอยู่ในสังคมไทยมาแต่ดั้งเดิมคือ เรื่องของคุณธรรม จริยธรรม หลักความเป็นธรรม มีพระมหากษัตริย์ที่ทรงยึดถือและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาโดยหลักที่เรียกว่า “หลักทศพิธราชธรรม” สังคมจึงอยู่เย็นเป็นสุข จึงเป็นเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องนำเอาหลักสิทธิมนุษยชนมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นหลักในการควบคุม การใช้อำนาจในการปกครองของรัฐว่าต้องเป็นการใช้อำนาจโดยความเป็นธรรม เพราะฉะนั้นผมคิดว่าสิทธิในเชิงวัฒนธรรมเป็นเรื่องของคุณธรรม ความเป็นธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ ได้ทรงยึดถือเป็นหลักในการปกครองมาโดยตลอด แต่เมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยจึงต้องบัญญัติเรื่องสิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นหลักประกันที่จะได้รับความเป็นธรรมจากผู้ใช้อำนาจ

หลักการหน้าที่ในรัฐธรรมนูญ

เป็นสิ่งที่บุคคลต้องปฏิบัติหรืองดเว้นจากการปฏิบัติ บุคคลย่อมมีสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ ซึ่งการใช้สิทธิ เสรีภาพต้องไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่นและต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนภายใต้กฎหมาย (คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์และสำรวจความคิดเห็นของประชาชน, 2560)

คำว่า “หน้าที่ของปวงชนชาวไทย” บัญญัติไว้ เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2492 โดยบัญญัติไว้เป็นชื่อของหมวดหนึ่งในรัฐธรรมนูญ แต่โดยเนื้อหาในมาตราแล้ว รัฐธรรมนูญทุกฉบับใช้คำว่า “บุคคลมีหน้าที่” ยกเว้นรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2475 ที่ไม่มีชื่อหมวดว่าด้วยหน้าที่ของปวงชนชาวไทย และเนื้อหาในมาตราก็ใช้คำว่า “หน้าที่ของชนชาวสยาม” ซึ่งการบัญญัติโดยใช้คำว่า “ชนชาวสยาม” สะท้อนความเป็น “มหาชน” ได้ชัดเจนคือ หน้าที่ของปวงชนชาวไทยตามประวัติรัฐธรรมนูญ (เกษมา เดชรักษา และชุติพงศ์ สมทรัพย์, 2561) กล่าวคือ การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ประชาชนต้องปฏิบัติตามหน้าที่ที่ระบุไว้ หากประชาชนไม่ปฏิบัติจะทำให้เสียสิทธิต่าง ๆ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นถือเป็นการปกครองโดยประชาชน และเพื่อประชาชน บทบาททางการเมืองของประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยจึงเป็นหัวใจที่สำคัญ ซึ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยทางตรงคือ การที่ประชาชนของรัฐทั้งหมดเป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองโดยตรง เนื่องจากอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน โดยมีหลักการว่าประชาชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ในสังคม โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการบัญญัติกฎหมาย ดังนั้น จึงมีการนำประชาธิปไตยโดยผู้แทนหรือประชาธิปไตยโดยอ้อมมาใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน โดยประชาชนจะเลือกผู้แทนทำหน้าที่บริหารแทนตนในรัฐสภา และเจตจำนงของรัฐสภาถือเป็นความต้องการของประชาชน โดยที่ประชาชนยังมีช่องทางในการควบคุมทางการเมืองการปกครอง ขอบเขตของการมีตัวแทนของปวงชนต้องเป็นไปอย่างกว้างขวาง ประชาชนทั่วไปต้องมีสิทธิที่จะมีตัวแทน และสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง (พิสิษฐ์ วงศาโรจน์ศิลป์, 2560)

จะเห็นได้ว่า ประชาชนต้องมีความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้ รู้ถึงสิทธิ และหน้าที่ของตนในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และใช้สิทธินั้น โดยไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ที่สำคัญประชาชนต้องมีส่วนทางการเมืองโดยการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ และประชาชนเป็นสำคัญ พร้อมทั้งรัฐต้องส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองตามกระบวนการช่องทางที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นรูปธรรม และพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยให้เกิดความยั่งยืน

หลักการหน้าที่รัฐธรรมนูญของต่างประเทศ

การบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของประชาชนหรือพลเมืองในรัฐธรรมนูญของต่างประเทศส่วนใหญ่บัญญัติแยกหมวดหมู่ไว้ เป็นการเฉพาะทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญของประเทศไทย แต่มักบัญญัติไว้ในหมวดที่ว่าด้วย สิทธิและเสรีภาพมีบางประเทศที่บัญญัติแทรกไว้เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยมิได้บัญญัติแยกหมวดหมู่ไว้เป็นการเฉพาะดังเช่นรัฐธรรมนูญของประเทศ ดังนี้ (เกษมา เดชรักษา และชุติพงศ์ สมทรัพย์, 2561)

ประมุขแห่งรัฐมาจากการเลือกตั้งโดยอ้อม ประกอบด้วย ประเทศเยอรมนี ประเทศนี้มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเชิงเสรีภาพและรัฐสวัสดิการ ประเทศเยอรมนี

ประกอบด้วยสิบหกรัฐ ในจำนวนนี้ เบอร์ลินและฮัมบวร์ค มีสถานะเป็นนครรัฐ ในขณะที่เบอร์เมนเป็นรัฐที่ประกอบด้วยสองนครรัฐคือ เบอร์เมนและเบอร์เมอร์ฮาเฟิน ในขณะที่อีกสิบสามรัฐที่เหลือมีสถานะเป็นรัฐเฉพาะถิ่น ทุกรัฐมีรัฐบาลท้องถิ่นเป็นของตนเอง สามารถตรากฎหมายและจัดเก็บภาษีเองตามกรอบของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศสหพันธ์เยอรมัน บัญญัติไว้ในมาตรา 33 “ให้ชาวเยอรมันในทุกมลรัฐมีสิทธิและหน้าที่เหมือนกันหมด” มีประธานาธิบดีทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสหพันธ์ เป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติเป็นของรัฐสภาซึ่งประกอบไปด้วย สภาผู้แทนราษฎร ทำหน้าที่เป็นสภาล่าง สมาชิกสภาจากการเลือกตั้งโดยตรง และคณะมนตรีสหพันธ์ (Bundesrat) เป็นสภาผู้แทนรัฐทั้งสิบหกของสหพันธ์ ทำหน้าที่เป็นสภาสูง

สาธารณรัฐแบบประธานาธิบดี ประกอบด้วย ประเทศเกาหลีใต้ สาธารณรัฐเกาหลีหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “เกาหลีใต้” เป็นประเทศในเอเชียตะวันออก มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประมุขของประเทศคือ ประธานาธิบดี ซึ่งได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนให้เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร มีนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา รัฐสภาเป็นองค์กรนิติบัญญัติ และศาลทำหน้าที่ทางตุลาการ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งประเทศสาธารณรัฐเกาหลี บัญญัติ “ให้พลเรือนที่มีเด็กในความดูแลมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่เด็กอย่างน้อยถึงขั้นประถมศึกษาและการศึกษาอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนด พลเรือนมีหน้าที่ต้องทำงาน มีหน้าที่ต้องเสียภาษี และมีหน้าที่ต้องเป็นทหาร”

ราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญที่ประมุขไม่มีอำนาจบริหาร ประกอบด้วย ประเทศญี่ปุ่น มีรูปแบบรัฐเป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยที่จักรพรรดิมีพระราชอำนาจจำกัดทรงเป็นประมุขในทางพิธีการ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น หมวด 3 สิทธิและหน้าที่ของประชาชน มาตรา 26 บัญญัติว่า “ให้บุคคลทุกคนที่มีเยาวชนทั้งชายและหญิงในความดูแล มีหน้าที่จัดให้เยาวชนเหล่านั้นได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานภาคบังคับตามที่กฎหมายบัญญัติโดยปลอดจากค่าใช้จ่าย” มาตรา 27 บัญญัติว่า “ให้บุคคลทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ประกอบการทำงาน” และมาตรา 30 บัญญัติว่า “ให้ประชาชนมีหน้าที่ชำระภาษีตามที่กฎหมายบัญญัติ” มีนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร ส่วนอำนาจอธิปไตยเป็นของชาวญี่ปุ่น

สรุปได้ว่า ทุกประเทศเป็นประเทศที่ใช้ระบบการปกครองที่ได้มาซึ่งตัวแทนจากการเลือกตั้งทั้งหมด ซึ่งประชาธิปไตย เป็นระบบการปกครองที่การบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมืองผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ซึ่งพลเมืองอาจใช้อำนาจของตนด้วยตนเองหรือผ่านผู้แทนที่เลือกเข้ามาให้ใช้อำนาจแทนภายใต้ระบบเลือกตั้ง นอกจากนี้ การปกครองระบอบประชาธิปไตย ยังเปิดโอกาสให้พลเมืองทุกคนในชาติ ร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐได้ด้วย ซึ่งเป็นที่มาของการขอเปิดอภิปรายทั่วไป ถือเป็นกลไก ตรวจสอบ ถ่วงดุลรัฐบาล เมื่อเห็นว่าการทำงานของรัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรีไม่เป็นที่พอใจ มีการรายงานสำรวจความเห็น 10 ประเทศ ที่ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่าระบบการเลือกตั้งในประเทศของตนมี

ความซื่อสัตย์ที่สุด อันดับ 1 คือ สวีเดน เชื่อมั่นในระบบเลือกตั้ง ร้อยละ 87 รองลงมา คือ เยอรมนี ร้อยละ 74 แคนาดา ร้อยละ 66 ออสเตรเลีย ร้อยละ 62 สหราชอาณาจักร ร้อยละ 61 ฝรั่งเศส ร้อยละ 57 ญี่ปุ่น ร้อยละ 57 เกาหลีใต้ ร้อยละ 49 สหรัฐ ร้อยละ 40 และตุรกี ร้อยละ 39 (กรุงเทพธุรกิจ, 2564)

ดังนั้น จากมุมมองทางกฎหมายในปัจจุบัน การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ เป็นการกำจัดสิทธิ ทำให้ประชาชนทุกคนต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หากไม่ปฏิบัติตามเป็นการผิดต่อหน้าที่นั้น จะทำให้เสียสิทธิต่าง ๆ ในมุมมองของผู้ศึกษาเสนอให้การเลือกตั้งเป็นสิทธิ เพราะไม่เป็นการบังคับในการเลือกตั้ง ขึ้นอยู่กับความพอใจในการเลือกและแสดงความคิดเห็น เพราะประเทศไทยเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยการเลือกผู้แทนมาจากเสียงส่วนมากของประชาชน ดังนั้น การเลือกตั้งประชาชนต้องมีสิทธิในการเลือกหรือไม่เลือก ไม่ควรใช้การบังคับในการเลือกจะถือได้ว่าเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 มุมมองทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

สรุป

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์บ้านเมือง แต่ประชาชน ทุกคนย่อมอยู่ภายใต้หลักกฎหมายสูงสุดของประเทศ ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้มีการนำเรื่องหลักสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ไว้เพื่อเป็นหลักประกันว่ารัฐจะรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และถูกตราขึ้นเพื่อเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยกำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย รัฐธรรมนูญจึงเปรียบได้ดั่งเสาหลักเป็นกลไกในการจัดระเบียบ กำหนดโครงสร้างอำนาจรัฐ และสร้างความเข้มแข็งแก่การปกครองเพื่อ พัฒนาและแก้ไขวิกฤติของประเทศ จากการศึกษาสรุปได้ว่า เดิมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นสิทธิของปวงชนกล่าวว่าบุคคลมีความเป็น

อิสระในการไปใช้สิทธิหรือไม่ใช้สิทธิในการเลือกตั้ง และมีอิสระที่จะเลือกหรือไม่เลือกใคร แต่หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ประชาชนต้องปฏิบัติตามหน้าที่ที่ระบุไว้ หากประชาชนไม่ปฏิบัติจะทำให้เสียสิทธิต่าง ๆ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นถือเป็นการปกครองโดยประชาชน และเพื่อประชาชน บทบาททางการเมืองของประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยจึงเป็นหัวใจที่สำคัญ รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยทางตรงคือ การที่ประชาชนของรัฐทั้งหมดเป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองโดยตรง เนื่องจากอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน โดยมีหลักการว่าประชาชนทุกคน ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ในสังคม กล่าวคือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการบัญญัติกฎหมาย จึงมีการนำประชาธิปไตยโดยผู้แทนหรือประชาธิปไตยโดยอ้อมมาใช้ หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน โดยประชาชนจะเลือกผู้แทนทำหน้าที่บริหารแทนตนในรัฐสภา และเจตจำนงของรัฐสภาถือเป็นความต้องการของประชาชน โดยที่ประชาชนยังมีช่องทางในการควบคุมทางการเมืองการปกครองได้บ้าง โดยขอบเขตของการมีตัวแทนของปวงชนต้องเป็นไปอย่างกว้างขวาง ประชาชนทั่วไปต้องมีสิทธิที่จะมีตัวแทน สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งจะเป็นของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือมีเงื่อนไขกีดกันประชาชน กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมิได้ และสิทธิพื้นฐานของประชาชนต้องได้รับการรับรอง

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพธุรกิจ. (2564). สองประเทศที่มีระบบเลือกตั้ง น่าเชื่อถือที่สุดในโลก. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2564 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/869692>
- กษมา เดชรักษา และชุตติพงศ์ สมทรัพย์. (2561). หน้าที่ของปวงชนชาวไทยในรัฐธรรมนูญ: สถานะและความผูกพันทางกฎหมาย. พิษณุเวชสาร, 14(2), 193-210.
- กองบรรณาธิการ สำนักกฎหมาย. (2554). หลักสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย : แนวความคิดและภาคปฏิบัติ. จุฬานิติ, 8(1), 1-44.
- คณะกรรมการศึกษาแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2549). แนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของชนชาวไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์และสำรวจความคิดเห็นของประชาชน. (2560). สรุปสาระสำคัญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โครงการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ รัฐธรรมนูญแก่สื่อมวลชน. กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์และสำรวจความคิดเห็นของประชาชน.
- จันทรานุช มหากาญจนะ. (2559). การเมืองเปรียบเทียบ กรอบทฤษฎีพื้นฐานเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รัตนไตร.

- ทศพล ทรรศนกุลพันธ์ ประชาไท. (2564). หน้าที่ในการใช้ “สิทธิเลือกตั้ง” กับการเสียสิทธิบางประการ. เรียกใช้เมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://prachatai.com/journal>
- ธีรยุทธ สมตน. (2555). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง. วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์, 1(2), 78-92.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- พิสิษฐ์ วงศารัตน์ศิลป์. (2560). ความคิดเห็นของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในเขตอำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี. วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์, 7(1), 190-202.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก (6 เมษายน 2560). หน้า 13.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2549). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 4(1), 20-33.
- สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน. (2564). การเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร. เรียกใช้เมื่อ 14 มีนาคม 2564 จาก <https://thaiembdc.org/th>
- อมร รักษาสัตย์ และคณะ. (2539). ประชาธิปไตย : อุดมการณ์หลักการ และแบบอย่างการปกครองหลายประเทศ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Dahl, R. A. (1971). Polyarchy: Participation and Opposition. New Haven: Yale University Press.
- Samuel P. Huntington. (1991). The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century. United States: University of Oklahoma Press.
- Uwanno, B. (2001). Good Governance in the Thai Society. Bangkok: Thailand National Defence College.
- WeWatch Thailand. (2564). การเลือกตั้งในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://wewatchthailand.org/data>